

URBANISTIKA ŠIAULIUOSE – ILIUZIJA AR TIKROVĖ?¹

Vytenis Rudokas

P. Cvirkos 58–6, LT-77164 Šiauliai

vytenis.r@splius.lt

2010–2011 m. buvo rengiamas detalusis Šiaulių centrinės dalies planas. Konceptiją rengiant ir svarstant su visuomene, kilo klausimų ne tik dėl kai kurių profesinių urbanistinių teiginių, bet ir dėl centrinės dalies ribų, Senamiesčio ir istorinio centro sampratos, užduoties formulavimo ir t. t. Tokie projektai rengiami nedažnai, todėl tai galima vertinti kaip tam tikros urbanistinės kultūros ir profesinės kompetencijos indikatorius. Palyginus urbanistinius analogiško rango sovietinių laikų projektus su dabartiniais, galima teigti, kad jie akivaizdžiai kokybiškai skiriasi. Nors formaliai Šiauliai yra planuojami, bet dabartiniai urbanistiniai procesai yra nevaldomi, o urbanistinių projektų kokybė ženkliai smukusi. Kyla klausimas – ar tai būdinga tik Šiauliams, ar tai bendra tendencija, būdinga visiems didiesiems Lietuvos miestams. Šiame tekste gvildenami ir įvertinami urbanistiniai procesai, siūlomi galimi problemų sprendimo būdai.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: urbanistiniai procesai, planavimas ir urbanistika, architektas-urbanistas, planavimo užduotis, sprendinių vertinimas.

SVARBIAUSIA – SIEKTI KOKYBĖS

Pagrindinis šio straipsnio motyvas yra miesto urbanistinės struktūros vystymo kokybės siekis, kuris nereglamentuotas galiojančiuose teisės dokumentuose. Toks kokybės siekimo priemonių reglamentavimo nebuvimas valstybės teisės aktuose kertasi su valstybės deklaruojamu siekiu kurti visavertę kokybišką aplinką. Tai plati tema, verta atskiros analizės. Problemos aktualumą rodo Šiaulių miesto centrinės dalies (1 pav.) detaliojo plano rengimo metu dėl sprendinių

kokybės kilusi diskusija, kuri sustabdė tolesnį projektavimą.

Šio straipsnio tikslas – apžvelgti urbanistinius procesus, vykusius Šiauliuose 1991–2013 m., atskleidžiant jų vystymosi tendencijas ir problemas, taip pat bandoma įvardyti galimas šio reiškinio priežastis ir pateikti siūlymų šioms problemoms spręsti. Aiškaus diskurso nagrinėjama tematika (ne tik apie Šiaulius) mokslinėje spaudoje neaptikta. Iš dalies šios temos yra nagrinėtos arba įvardytos moksliniuose Zigmo J. Daunoros, Pranciškaus Juškevičiaus, Algio Vyšniūno, Mindaugo Pakalnio straipsniuose². Akademiniam kontekste

1 Žodis *urbanistika* traktuojamas kaip praktinė profesinė veikla ir jos rezultatai.

2 Žr. Literatūrą.

šiam diskursui galima priskirti Kazimiero Šešelgio ir Algimanto Miškinio darbus.

URBANISTINIAI PROCESAI ŠIAULIUOSE 1991–2013 M.

Urbanistinėje Šiaulių raidoje išskirtini 3 laikotarpiai, kuriuos galima identifikuoti pagal planavimo įstaty-

mų kitimo ir planavimo struktūrų formavimo ir/ar likvidavimo kriterijų. Kiekviename jų yra svarių pasikeitimų teisinėje sistemoje, susiformavo naujos žemės nuosavybės santykių sistemos, atsirado struktūrų, kompetentingų dirbti urbanistikos srityje, ir t. t.

Visa tai, be abejo, darė įtaką urbanistinių procesų Šiauliuose valdymui ir administravimui bei miesto urbanistinės struktūros vystymui. Reikšmingiausi

1 lentelė. Šiaulių urbanistinių idėjų ir urbanistinio projektavimo įgyvendinimas

Table 1. Realization of urban concepts and urban design in Šiauliai

<i>Laiko- tarpis</i>	<i>Metai. Laikotarpio apibūdinimas</i>	<i>Svarbiausi urbanistiniai reiškiniai</i>
I	1990–1997. Virsmas. Nuo nepriklausomybės atkūrimo iki SĮ „Šiaulių planas“ įkūrimo. Sutrikimas ir ieškojimas	<ul style="list-style-type: none"> • atkuriant nuosavybę į turėtą žemę, formuojami sklypai ir kvartalai užstatytose ir laisvose miesto teritorijose³ • karinis Zoknių oro uostas ir jo prieigų teritorijos įtraukiamos į urbanistinę miesto struktūrą⁴ • statoma daugybė komercinių patalpų ir objektų, kinta ir intensyvėja transporto srutai
II	1997–2003. Dvipras- mybių metas. Nuo SĮ „Šiaulių planas“ įkūrimo iki jo panaikinimo. Vieni tikėjo, dirbo ir kūrė, kiti kovojo ir griovė	<ul style="list-style-type: none"> • statomi didieji prekybos centrai⁵ • kompleksiskai rengiami detalieji centrinės dalies kvartalų planai⁶ • vyksta centrinės aikštės formavimo peripetijos⁷ • rengiamas miesto bendrasis planas (BP)⁸ • uždaros pramoninės teritorijos įtraukiamos į urbanistinę miesto struktūrą⁹
III	2003–2013. Destrukcija. Nuo SĮ „Šiaulių planas“ panaikinimo iki dabar. Savivalė ir nepasitikėjimas	<ul style="list-style-type: none"> • parengtas ir patvirtintas optimistinis miesto BP¹⁰ • statomi kontroversiški objektai (darkantys urbanistinę struktūrą)¹¹ • pastatoma Šiaulių arena¹² • rekonstruojama Vilniaus pėsčiųjų gatvė¹³ ir Prisikėlimo aikštės skveras¹⁴ • nevaldomai vyksta individuali gyvenamoji statyba¹⁵ • sužlunga centrinės dalies detaliojo plano rengimas¹⁶ • padaromi detalieji Salduvės parko¹⁷ ir Talkšos teritorijų¹⁸ planai

3 Individualių gyvenamųjų namų kvartalas Rėkyvoje; VPF „Miestprojektas“, arch. V. Rudokas, reg. Nr. 006293000155, 1993 m.; Vakarinės miesto dalies gyvenamasis kvartalas prie Dubijos ir Daukanto g., UAB „Projektavimo centras“, arch. V. Rudokas, reg. Nr. 006293000166, 1993 m.

4 Šiaulių oro uosto ir laisvosios ekonominės zonos įtraukimo į miesto bendrąjį planą projektas, AB „Projektavimo centras“, architektai J. Barkauskas, V. Rudokas, Tarybos sprendimas Nr. T-151, 1996-09-26, 1996 m.

5 Prekybos centrai „TAU“, 1998 m.; „Maxima“, 1999 m.; „IKI“, 2002 m.; „Vaivorykštė“, 2003 m.

6 Vilniaus g. nuo Ežero g. iki Žemaitės g. Šiauliuose išklotinės detalusis planas, reg. Nr. 006293000229, 1998 m.; Kvartalo tarp Vilniaus g., Vasario 16-osios g., Vytauto g. ir Draugystės pr. Šiauliuose detalusis planas, reg. Nr. 00629300450, 1999 m.; Kvartalo tarp Vilniaus g., Kaštonų al., Aušros al. ir Žemaitės g. Šiauliuose detalusis planas, reg. Nr. 00629300231, 1999 m.; Kvartalo tarp Kaštonų al., Aušros al., Varpo g. ir Vilniaus g. Šiauliuose detalusis planas, 2000 m., SĮ „Šiaulių planas“, architektai A. Černiauskas, V. Rudokas.

įvykiai – 1995 m. priimtas Teritorijų planavimo įstatymas¹⁹, 1997 m. įkurta SĮ „Šiaulių planas“; 2003 m. ši įmonė likviduota²⁰.

- 7 Šiaulių miesto Priskelimo aikštės su prieigomis detalusis planas, SĮ „Šiaulių planas“, architektai A. Černiauskas, V. Rudokas, A. Vyšniūnas, reg. Nr. 006293000451, 1999 m.; Vilniaus banko Šiaulių filialo statyba, D. Jakubausko įmonė „Proporcija“, architektai D. Jakubauskas, A. Vernys, R. Regesas, Š. Sabaliauskas, 2000 m.; Straipsniai spaudoje: *Šiaulių naujienos*, 1998 09 17, 1998 11 10, 1998 11 24; *Šiaulių kraštas*, 1998 10 01, 1998 11 13; *Lietuvos aidas*, 1998 11 04; *Lietuvos rytas*, 1998 11 23.
- 8 Šiaulių miesto bendrasis planas, SĮ „Šiaulių planas“, projekto vad. A. Černiauskas, 1998–2002 m.
- 9 Projektiniai pasiūlymai sklypų formavimui Rūdės g. 27 („Ventos“ gamykla), SĮ „Šiaulių planas“, arch. V. Rudokas, reg. Nr. 006293000230, 1998 m.; Detalusis planas sklypų suformavimui adresu Pramonės g. 15 („Šiaulių televizoriai“ gamykla), SĮ „Šiaulių planas“, arch. G. Sobutas, reg. Nr. 006293000635, 2001 m.; Supaprastinta tvarka parengtas detalusis planas sklypo Tilžės 74a („Šiauliai QINGQI“ dviračių gamykla), SĮ „Šiaulių planas“, arch. G. Sobutas, reg. Nr. 006293000601, 2001 m.; Supaprastinta tvarka parengtas detalusis planas sklypo Tilžės 74 („Baltik vairs“ gamykla), SĮ „Šiaulių planas“, arch. G. Sobutas, reg. Nr. 006293000678, 2002 m.; Supaprastinta tvarka parengtas detalusis planas sklypo J. Basanavičiaus g. 127 („Šiaulių maistas“ gamykla), SĮ „Šiaulių planas“, arch. G. Sobutas, reg. Nr. 006293000731, 2002 m.
- 10 Šiaulių miesto bendrasis planas, UAB „Urbanistika“, projekto vad. A. Kažienė, reg. Nr. 006292001569, 2009 m.
- 11 Žemės sklypų Tilžės g. 109, Gumbinės g. 2, Gumbinės g. 2A, Gumbinės g. 4, Gumbinės g. 4a ir Gumbinės g. 8b, Šiauliuose detalusis planas (prekybos centras „Saulės miestas“ pastatytas 2007 m.), D. Jakubausko IĮ „Proporcija“, arch. D. Jakubauskas, reg. Nr. 006293001008, 2005 m.; Žemės sklypo Aido g. 33a, Šiauliuose detalusis planas, R. Bekerytės IĮ, arch. R. Bekerytė, reg. Nr. 006293001490, 2013 m.; Žemės sklypo Aido g. 19, Šiauliuose detalusis planas, R. Bekerytės IĮ, arch. R. Bekerytė, reg. Nr. 006293001491, 2013 m.; Žemės sklypų Lyros g. 5a, 5b, 7a, 7b Šiauliuose detalusis planas, K. Jurėno architektūros ir dizaino studija, arch. K. Jurėnas, reg. Nr. 006293001675, 2012 m.; Žemės sklypų Karaliaučiaus g. 41 ir Mažosios Lietuvos g. 30 Šiauliuose detalusis planas, UAB „Projektavimo centras“, arch. P. Petrauskaitė, reg. Nr. 006293001703, 2010 m.
- 12 Šiaulių arena, E. Miliūno studija, architektai E. Miliūnas, G. Balčytis, L. Tuleikis, V. Čalka, A. Ramanauskas, K. Ščevinskas, J. Baronas, K. Vaikšnoras, A. Černiauskas, 2007 m.; Teritorijos tarp Gardino g., Architektų g., Aukštabalio [dabar – J. Jablonskio] g. ir Lieporių gyvenamojo kvartalo detalusis planas, UAB „Archinova“ filialas „ER Projektai“, arch. R. Stuopelis, reg. Nr. 006293000954, 2004 m.
- 13 Vilniaus g. pėsčiųjų bulvaro tarp Tilžės g. ir Žemaitės g. rekonstrukcija, UAB „Archinova“ filialas „ER Projektai“, architektai R. Stuopelis, R. Stuopelienė, G. Stuopelytė, 2006–2008 m.

URBANISTINIŲ PROCESŲ ANALIZĖ IR VERTINIMAS

Lyginamuoju metodu nagrinėjami ir vertinami pastaruosius 30 metų Šiauliuose vykę urbanistiniai procesai. Išanalizuota įgyta patirtis, tiesiogiai dalyvaujant procesuose (rengiant ir svarstant projektus, prisidedant prie Architektų sąjungos veiklos ir t. t.)²¹, ir konkretūs nagrinėjamo laikotarpio faktai (Šiaulių m. savivaldybės ir Lietuvos architektų sąjungos Šiaulių skyriaus archyvų medžiaga, mokslinė literatūra²² ir viešoji spauda).

Urbanistinio proceso analizė ir vertinimas vykdomas pagal tam tikrą metodiką. Visų pirma, išskiriami pagrindiniai urbanistinio proceso dalyviai (užsakovas, projektų rengėjas); antra, nagrinėjama planavimo/projektavimo užduotis (tikslai ir uždaviniai); trečia, aptariami atitinkamame procese naudojami įrankiai (priemonės rezultatui pasiekti); ketvirta, analizuojama profesinė projektų rengėjų kompetencija ir veikla (rezultatai ir jų kokybė). Taip pat atsižvelgiama ir į projektų pristatymo visuomenei savitumą.

- 14 Priskelimo aikštės skvero rekonstrukcija, UAB „Projektavimo centras“, architektai J. Barkauskas, V. Mikalkėnienė, 2006 m.
- 15 Užstatymas realizuojamas be urbanistinės koncepcijos arba ignoruojami galiojantys urbanistiniai sprendiniai („Šventupio“ gyvenamojo rajono teritorijos atskirų sklypų detalieji planai).
- 16 Šiaulių m. savivaldybei užsakius parengtos dvi Šiaulių centrinės dalies detaliojo plano koncepcijos recenzijos/ekspertizės. Recenzentai: prof. dr. Z. J. Daunora (2011 05 06), arch. V. Rudokas (2011 04 11). Projektavimo darbai netęsiami.
- 17 Salduvės parko teritorijos detalusis planas, R. K. Kačinsko įmonė, architektai V. Rudokas, G. Sobutas, R. K. Kačinskas, reg. Nr. 006293001115, 2006 m.
- 18 Talkšos ir jo prieigų, ežero gyvenamojo rajono bei teritorijos Vilniaus g. 72, Šiauliuose, detalusis planas. R. K. Kačinsko įmonė, architektai V. Rudokas, G. Sobutas, R. K. Kačinskas, reg. Nr. 006293001456, 2008 m.
- 19 Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas, 1995 m. gruodžio 12 d. Nr. 1-1120, Vilnius.
- 20 SĮ „Šiaulių planas“ įkurta 1996 m., panaikinta 2003 m. (Šiaulių m. savivaldybės tarybos sprendimas Nr. T-792, 2003-07-24).
- 21 Straipsnio autorius 30 metų dirba urbanistinio projektavimo srityje Šiauliuose, tad yra nuolatinis buvusių ir vykstančių urbanistinių procesų dalyvis.
- 22 Žr. Literatūrą.

Table 2. Components of the structure of urban process

	<i>Urbanistinio proceso elementai</i>	<i>Rodikliai</i>
1	Objektas	Urbanistinė miesto struktūra
2	Užsakovas	Miesto bendruomenė Miesto politikai (savivaldybės taryba ir valdyba) Privatus kapitalas ir kitos suinteresuotos grupės Valstybė
3	Planavimo tikslai ir uždaviniai	Politinis planavimas (strateginis planas) Urbanistinio planavimo ir projektavimo tikslai, uždaviniai (turinys) Projektavimo užduotis (forma)
4	Projektų rengimas	Projektuotojo/planuotojo parinkimas Projektavimo/planavimo kaina Architektas-urbanistas, pastatų architektas, inžinieriai
5	Projektiniai sprendiniai	Koncepcija ir sprendiniai Sprendinių vertinimas Profesiniai cechai (LAS, LAR, Lietuvos inžinierių sąjunga ir kt.)

Urbanistinio proceso sandai vertinami pagal tam tikrą skalę. Vertinamas ne konkrečios proceso dalies turinys, o jo pasekmės – teigiama arba neigiama įtaka bendro urbanistinio proceso rezultatų kokybei.

Veikiantiems proceso subjektams (savivaldybė, rangovas, architektas-urbanistas ir kiti) taikomas pagrindinis vertinimo kriterijus – kompetencija ir jos įtaka atliekamai funkcijai. Kompetencija vertinama ne tik profesinio išsilavinimo atitikimu, bet ir atitinkamos problemikos suvokimu (daugelis architektų turi urbanistinį išsilavinimą ir kvalifikacijos atestatus rengti urbanistinius projektus, tačiau praktikoje nesuvokia problemikos ir vykstančių procesų).

Veikiantiems proceso subjektams, kurie yra netiesioginiai urbanistinių projektų užsakovai, bet tikrieji procesų rezultatų vartotojai (miesto bendruomenė, privatus kapitalas) taikomas išprusimo, sąmoningumo, iniciatyvos ir priemonių, įtraukiančių juos į procesus, fakto buvimo kriterijai. Vertinant pozicijas,

kurios yra atitinkamos veiklos rezultatas (urbanistinė miesto struktūra, projekto tikslai ir uždaviniai, projektavimo užduotis, projektavimo kaina, sprendiniai) arba procedūrinė-teisinė proceso dalis (rangovo parinkimas, sprendinių vertinimas), tiesiogiai atsižvelgiama į teigiamas ar neigiamas pasekmes proceso visumai ir jo rezultatams.

Teigiamai vertinama visuma veiksnių, kurie lemia kokybišką atitinkamo proceso rezultatą arba sąlygoja galimybę kokybei atsirasti. 3 lentelėje vertinimas parodytas grafiškai. Esminiai vertinimo laipsniai yra trys: neutralus, teigiamas ir neigiamas. Vertinama neutraliai, kai, keičiantis laikotarpiui, nagrinėjama proceso pozicija iš esmės nekinta; teigiamai – kai pokyčiai sąlygoja aukštesnę kokybę arba sukuria sąlygas jai pasiekti; neigiamai – kai pokyčiai nelemia kokybės arba lemia jos smukimą. Lentelėje vertinimo laipsnių pokyčio vietose fiksuojami kaitos lūžiai – teigiamas ir neigiamas pokyčiai, taigi matyti esminės procesų kitimo tendencijos.

3 lentelė. Grafinis pokyčių vertinimas

Table 3. Graphic evaluation of changes

<i>Teigiamo pokyčio lūžis</i>		<i>Neigiamo pokyčio lūžis</i>	
Neutralus	Teigiamas		Neigiamas

4 lentelė. Urbanistinio proceso struktūros sandų ir pozicijų vertinimas

Table 4. Valuation of components and positions of urban process

<i>Pagrindiniai urbanistinio proceso sandai ir veikiantys subjektai</i>		<i>Urbanistinių procesų laikotarpiai</i>		
<i>Pavadinimas</i>	<i>Apibūdinimas</i>	<i>I (1990–1997)</i>	<i>II (1998–2003)</i>	<i>III (nuo 2004 m.)</i>
OBJEKTAS				
Miesto urbanistinė struktūra	Urbanistinė erdvė ir ją formuojantis užstatymas	Projektuojama ir vystoma vadovaujantis sovietinio laikotarpio planavimo principais ir galiojančiais planais	Lokaliose miesto teritorijose revizuojama urbanistinė struktūra; centrinėje dalyje kompleksiskai rengiami kvartalų detalieji planai ²³ ; pradedamas rengti miesto BP ²⁴	Parengiamas ir patvirtinamas optimistinis miesto vystymo planas ²⁵ ; projektuojami lokalūs urbanistiniai fragmentai atsietai nuo urbanistinės struktūros visumos
UŽSAKOVAS				
Miesto bendruomenė (miestiečiai)	Tikrieji miesto šeiminkai, užsakovai ir galutinio produkto vartotojai	Praktškai procesuose nedalyvauja	Aktyvi, aplinkos pokyčiams rodanti priešišką poziciją; visuomeninių organizacijų vardu dalyvauja viešose projektų rengimo procedūrose; kalbama asmeniškai	Nepasitikėjimas valdžia ir vykstančiais planavimo procesais; pirmieji bandymai įtraukti planuojamos teritorijos gyventojus į procesą formuojant planavimo tikslus ir uždavinius ²⁶

23 Vilniaus g. nuo Ežero g. iki Žemaitės g. Šiauliuose išsklotinės detalusis planas, reg. Nr. 006293000229, 1998 m.; Kvartalo tarp Vilniaus g., Vasario 16-osios g., Vytauto g. ir Draugystės pr. Šiauliuose detalusis planas, reg. Nr. 00629300450; Kvartalo tarp Vilniaus g., Kaštonų al., Aušros al. ir Žemaitės g. Šiauliuose detalusis planas, reg. Nr. 00629300231, 1999 m.; Kvartalo tarp Kaštonų al., Aušros al., Varpo g. ir Vilniaus g. Šiauliuose detalusis planas, SĮ „Šiaulių planas“, architektai A. Černiauskas, V. Rudokas, 2000 m.

24 Šiaulių m. bendrasis planas, SĮ „Šiaulių planas“, projekto vadovas A. Černiauskas, 1998–2002 m.; Šiaulių m. bendrojo plano priešprojektinių darbų-tyrimų etapo pristatymas-konferencija (Šiaulių verslo inkubatorius, 2002 09 26).

25 Šiaulių miesto bendrasis planas, UAB „Urbanistika“, projekto vad. A. Kažienė, reg. Nr. 006292001569, 2009 m.

26 Gyventojų apklausa rengiant teritorijos tarp Gegužių g., Lieporių g., S. Dariaus ir S. Girėno g. Šiauliuose detalųjį planą, UAB „Statybų strategija“, proj. vad. K. Gaučė, reg. Nr. 006293001841, 2011 m.

<i>Pavadinimas</i>	<i>Apibūdinimas</i>	<i>I (1990–1997)</i>	<i>II (1998–2003)</i>	<i>III (nuo 2004 m.)</i>
UŽSAKOVAS				
Miesto politikai (savivaldybės taryba ir valdyba)	Oficialus, teisėtas urbanistinio proceso užsakovas ir valdytojas, oficialiai atstovaujantis miesto bendruomenei	Atlieka užsakovo funkcijas, vadovaujasi sovietmečio patirtimi ir tradicija	Atlieka užsakovo funkcijas; SĮ „Šiaulių planas“ deleguojama operatyviam planavimui, urbanistinei analizei ir kitiems ikiprojektiniams darbams	Formaliai atlieka užsakovo funkcijas; atvirai daro įtaką suinteresuotos grupės renkantis prioritetus
Privatus kapitalas	Realus urbanistinių projektų užsakovas, siekiantis lokalių teritorijų pokyčių, turintis tikslą vystyti verslą	Sklypų formavimas esamiems verslo objektams; masinis komercinių plotų formavimas pirmuose centro pastatų aukštuose	Esamų pramonės ir sandėlių zonų konversija; naujų komercinių teritorijų formavimas; formuojant tikslus dalyvauja atskiri verslo subjektai	Formuojamos naujos atsitiktinai parinktos komercinės teritorijos; formuojant biudžetinių projektų tikslus dalyvauja atskiri verslo subjektai per politinės valdžios atstovus
PLANAVIMO TIKSLAI IR UŽDAVINIAI				
Tikslai, uždaviniai	Elementas, tiesiogiai priklausančias nuo urbanistinės situacijos ir jos suvokimo	Konkrečios problemos sprendimas (gražinamų sklypų poreikis); teritorijos įsisavinimas – įtraukimas į miesto struktūrą	Miesto bendrojo plano rengimas; kompleksinis pagrindinių, svarbiausių centro teritorijų projektavimas	Konkrečios problemos sprendimas; uždavinys dažniausiai kyla iš poreikio realizuoti privačią iniciatyvą; viešai deklaruojamas siekis gerinti aplinką
Projektavimo užduotis	Svarbiausias pradinis dokumentas – „ko prašai, tą ir gauni“	Formuoja architektūros ir urbanistikos skyrius, vadovaujamasi sovietine miestų planavimo patirtimi ir tradicija	Formuoja architektūros ir urbanistikos skyrius kartu su SĮ „Šiaulių planas“, užduočiai formuoti atliekami ikiprojektiniai darbai	Formuoja architektūros ir urbanistikos skyrius; užduotis formuojama formaliais bendrais žodžiais ir tezėmis, akcentuojamos procedūros
PROJEKTŲ RANGOVAS				
Rangovo parinkimas	Pagrindinis veiksnys, lemiantis sprendinių kokybę	Galioja sovietinė praktika – užsakoma įmonėms, turinčioms urbanistinio projektavimo specializaciją ²⁷	Pagrindiniai darbai atliekami SĮ „Šiaulių planas“ specialistų; subrangovai – samdomi Lietuvos mokslinių institutų specialistai ²⁸	Viešieji pirkimai; laimi mažiausia kaina; dažniausiai darbus atlieka ne Šiaulių įmonės

<i>Pavadinimas</i>	<i>Apibūdinimas</i>	<i>I (1990–1997)</i>	<i>II (1998–2003)</i>	<i>III (nuo 2004 m.)</i>
PROJEKTŲ RANGOVAS				
Projektavimo kaina	Tradiciškai adekvati kokybei	Sutartinė (derybos)	Sutartinė (derybos)	Užsakymą vienareikšmiškai laimi mažiausia kaina, nustatoma konkurse
Architektas-urbanistas	Pagrindinis kokybiškų sprendinių garantas	Dalyvauja rengiant pagrindinius urbanistinius projektus	Dalyvauja rengiant pagrindinius urbanistinius projektus	Dažniausiai pašalintas iš urbanistinių projektų rengimo
PROJEKTINIAI SPRENDINIAI				
Sprendiniai	Rezultatas priklauso nuo visų proceso etapų kokybės ir veikiančių subjektų kompetencijos	Sprendiniai, adekvatūs sovietiniam periodui	Siekiami geriausios sprendinių kokybės, į procesą įtraukiami geriausi šalies specialistai	Riboti sprendiniai, tik iš dalies atitinka kokybės reikalavimus
Sprendinių vertinimas	Besąlygiškai būtinas proceso etapas, lemiantis sprendinių kokybę ir visų procese dalyvaujančių pusių sutarimą	Sprendiniai pristatomi ir svarstomi Architektų taryboje (visuomenė nedalyvauja)	Sprendiniai pristatomi ir svarstomi Architektų taryboje, dalyvaujant visuomenei	Sprendinių kokybė nediskutuojama ir profesionaliai nevertinama
Architektai (Lietuvos architektų sąjunga ir Lietuvos architektų rūmai)	Prigimtinė prievolė – architektūrinės kokybės garantija	Oficialiai pasisako svarbiais miesto architektūros ir urbanistikos klausimais	Oficialiai pasisako svarbiais miesto architektūros ir urbanistikos klausimais	Oficialiai dalyvauja tik paprašytas pareikšti nuomonę arba naudojama privačioms iniciatyvoms remti

Lentelė apima ne visus urbanistinio proceso elementus, pavyzdžiui, nekomentuojami valstybinio rango aspektai (karinis aerodromas, geležinkelis ir pan.),

taip pat neišsiplečiama į politinio/strateginio planavimo peripetijas. Kitas proceso dalis būtina aptarti.

27 Projektavimo institutų specializacija. Planavimo ir urbanistinio projektavimo darbus Šiauliuose atlikdavo MSPI Šiaulių skyrius.

28 Miesto BP dalių rengėjai: ekologinė aplinka – doc. dr. R. Baubinas (Geografijos institutas), išorės ir miesto urbanistinė struktūra – doc. A. Vyšniūnas (VGTU), socialinė ir demografinė aplinka – prof. dr. G. Merkys (KTU).

Objektas. Miesto urbanistinė struktūra, kaip pagrindinis planavimo ir projektavimo objektas, sovietmečiu buvo formuojama aiškiai įvardijant tikslus ir struktūros formavimo principus. Buvo stabilūs ir subalansuoti normatyviniai įstatymai, kai nebuvo esminio miesto

1. Šiaulių istorinio centro panorama, 2004 m.

Panoramic view of Šiauliai city historic centre, 2004.

planavimo dėmens – privačios žemės nuosavybės, todėl, pasikeitus politinei sistemai, įstatymai buvo sunaikinti dėl objektyvių priežasčių. Planavimo procesų tęstinumo ir nuoseklumo pereinamajame laikotarpyje nebuvo. Tai sukėlė didelę painiavą urbanistiniuose procesuose ir neigiamai veikė profesinius sprendinius.

Miesto bendruomenė (miestiečiai). Miestiečio statusas yra iš esmės pasikeitęs. Miestiečiai, kaip tikrieji miesto šeiminkai, užsakovai ir galutinio produkto vartotojai, nepakankamai dalyvauja formuojant ir kuriant miesto aplinką. Atsižvelgiant į sąmoningumo lygį ir problemų suvokimo laipsnį, akivaizdu, kad trūksta švietimo ir operatyvinių priemonių juos įtraukiant į šiuos procesus. Aktyvi, aplinkos pokyčiams priešiška miestiečių pozicija viešose projektų rengimo procedūrose destruktvyviai veikia detaliųjų planų rengimą ir tvirtinimą (sakykim, Prisikėlimo aikštės detaliojo plano rengimo peripetijos, Vilniaus banko statybos istorija²⁹ ir t. t.).

29 Šiaulių miesto Prisikėlimo aikštės su prieigomis detalusis planas, SĮ „Šiaulių planas“, architektai A. Černiauskas, V. Rudokas, A. Vyšniūnas, reg. Nr. 006293000451, 1999 m.; Vilniaus banko Šiaulių filialo statyba, D. Jakubausko įmonė „Proporcija“, architektai D. Jakubauskas, A. Vernys, R. Regesas, Š. Sabaliauskas, 2000 m.; Straipsniai spaudoje: *Šiaulių naujienos*, 1998 09 17, 1998 11 10, 1998 11 24; *Šiaulių kraštas*, 1998 10 01, 1998 11 13; *Lietuvos aidas*, 1998 11 04; *Lietuvos rytas*, 1998 11 23;

Savivaldybė. Savivaldybę, kaip oficialų urbanistinio proceso užsakovą ir administratorių, nagrinėjamo laikotarpio pradžioje gelbėjo gera sovietmečio planavimo ir projektavimo patirtis ir tradicija. Iškilus naujiems uždaviniams ir pasikeitus įstatymams, problemoms spręsti buvo sukurta SĮ „Šiaulių planas“. Pagrindinis jos tikslas – parengti miesto BP, operatyviai ir kokybiškai spręsti urbanistines problemas. Parengtas pirmasis miesto BP etapas buvo pristatytas konferencijoje³⁰. Sukurta metodinė schema ir pagal ją parengta didžioji dalis centro branduolio kvartalų detaliųjų planų³¹ (2–4 pav.). 1999 m. panaikinta Architektų taryba³², o 2003 m. – ir SĮ „Šiaulių planas“³³. Per dešimtmetį vyriausiojo miesto architekto pareigas ėjo

30 Šiaulių m. bendrasis planas, SĮ „Šiaulių planas“, projekto vad. A. Černiauskas, 1998–2002 m. Šiaulių m. bendrojo plano priešprojektinių darbų-tyrimų etapo pristatymas-konferencija (Šiaulių verslo inkubatorius, 2002 09 26).

31 Vilniaus g. nuo Ežero g. iki Žemaitės g. Šiauliuose išsklotinės detalusis planas, reg. Nr. 006293000229, 1998 m.; Kvartalo tarp Vilniaus g., Vasario 16-osios g., Vytauto g. ir Draugystės pr. Šiauliuose detalusis planas, reg. Nr. 00629300450, 1999 m.; Kvartalo tarp Vilniaus g., Kaštonų al., Aušros al. ir Žemaitės g. Šiauliuose detalusis planas, reg. Nr. 00629300231, 1999 m.; Kvartalo tarp Kaštonų al., Aušros al., Varpo g. ir Vilniaus g. Šiauliuose detalusis planas, SĮ „Šiaulių planas“, architektai A. Černiauskas, V. Rudokas, 2000 m.

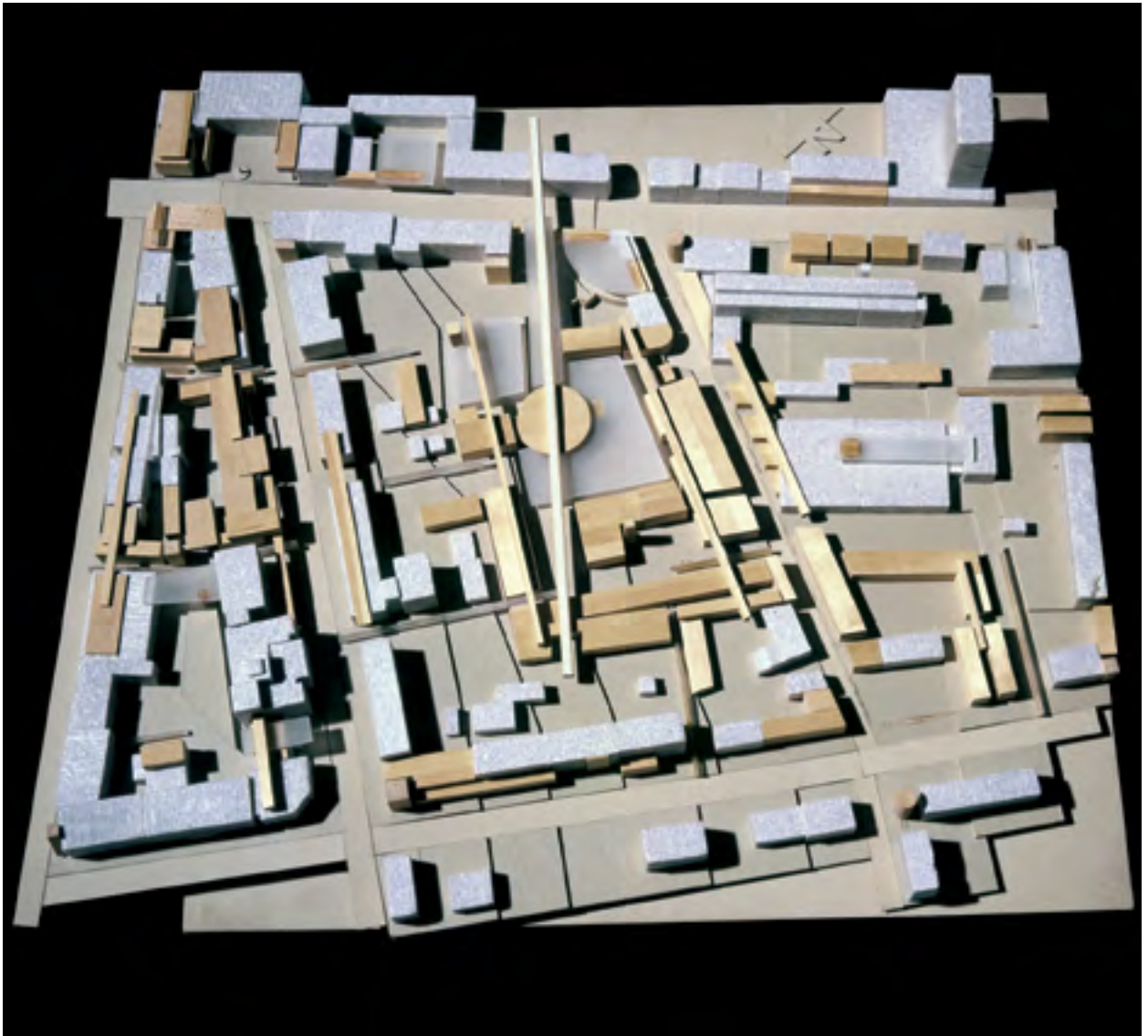
32 Architektų taryba panaikinta reformuojant Šiaulių m. savivaldybės valdybos struktūrą 1999 m.

33 Šiaulių m. savivaldybės tarybos sprendimas Nr. T-792, 2003 07 24.

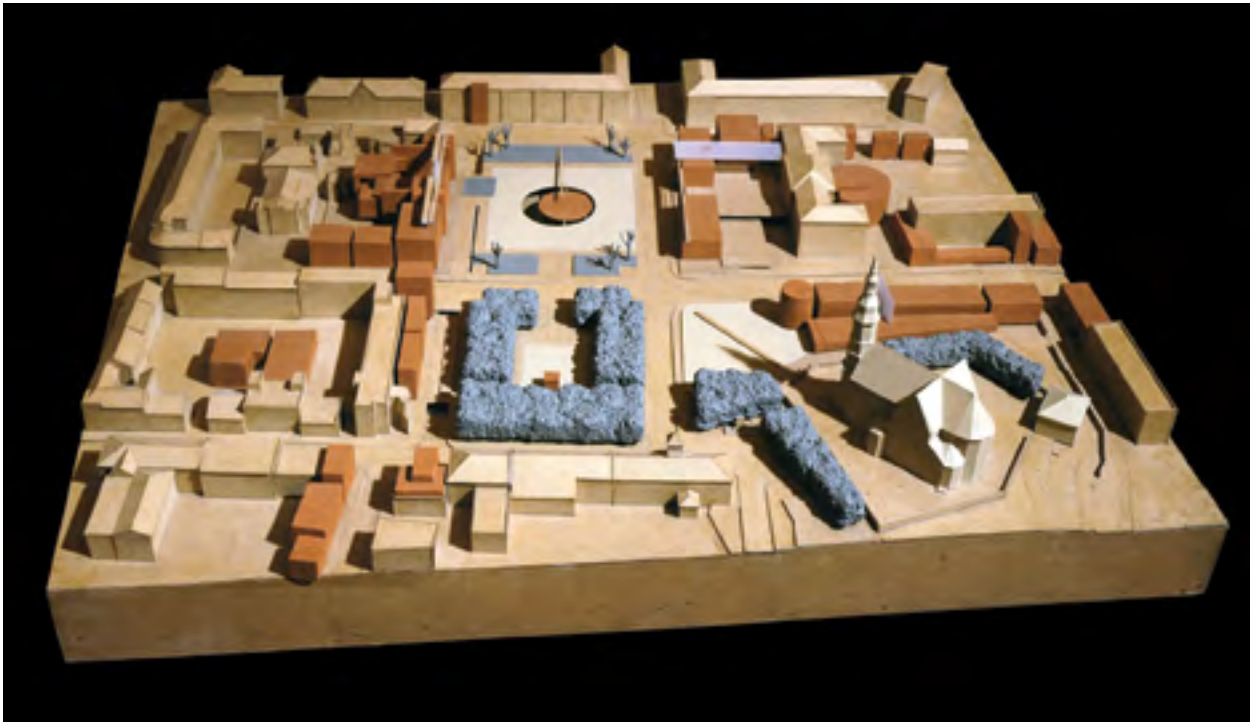

2. Vilniaus g. nuo Ežero g. iki Žemaitės g. Šiauliuose išsklotinės detaliojo plano maketas, architektai V. Rudokas, A. Černiauskas, 1998 m.
Detailed plan scale model of Šiauliai Vilniaus str. from Ežero str. to Žemaitės str., architects V. Rudokas, A. Černiauskas, 1998

3. Šiaulių centrinės dalies kvartalų maketas, architektai V. Rudokas, A. Černiauskas, 1998 m.
Scale model of the blocks of Šiauliai city central area, architects V. Rudokas, A. Černiauskas, 1998.

4. Šiaulių Prisikėlimo aikštės su prieigomis detaliojo plano maketas, architektai A. Černiauskas, V. Rudokas, A. Vyšniūnas, 1999 m.

Detailed plan scale model of Šiauliai city Resurrection square with its surrounding area, architects A. Černiauskas, V. Rudokas, A. Vyšniūnas, 1999.

septyni architektai³⁴. Šie faktai rodo urbanistinio proceso administravimo krizę. Dėl šios priežasties nėra aiškios miesto urbanistinio vystymo politikos. Projektai užsakomi teritorijoms, pilnoms neišsprendžiamų problemų, arba reikia išspręsti vieną privataus subjekto problemą. Miesto BP patvirtinta optimistinė miesto vystymo strategija ir sprendiniai visiškai nebeatitinka šios dienos realijų.

Privatus kapitalas. Bendrame miesto formavimo procese kaip užsakovas dalyvauja privatus kapitalas, turintis individualių norų, darančių įtaką suplanuotam miesto struktūros vystymui³⁵, tačiau tai destruktvyviai veikia ur-

banistinius procesus – kyla interesų derinimo problema, kuriai spręsti nėra tradicijų ir patirties. Daugėja atvejų, kai urbanistiniai sprendiniai yra veikiami teisminių procesų ne urbanistinio sprendinio kokybės naudai³⁶.

Tikslai, uždaviniai. Urbanistinės struktūros projektavimą skatina konkreti problema, kuri dažniausiai kyla iš poreikio įgyvendinti privačią iniciatyvą arba viešai de-

34 1999–2009 m. – A. Vilčinskas, A. Plaipa, S. Gylys, A. Jelinskas, R. Leknickienė, A. Jukna, R. Budrytė.

35 Žemės sklypų Tilžės g. 109, Gumbinės g. 2, Gumbinės g. 2a, Gumbinės g. 4, Gumbinės g. 4a ir Gumbinės g. 8b Šiauliuose detalusis planas (prekybos centras „Saulės miestas“ pastatytas 2007 m.), D. Jakubausko IĮ „Proporcija“, arch. D. Jakubauskas, reg. Nr. 006293001008, 2005 m.; Žemės sklypo Aido g. 33a

Šiauliuose detalusis planas, R. Bekerytės IĮ, arch. R. Bekerytė, reg. Nr. 006293001490, 2013 m.; Žemės sklypo Aido g. 19 Šiauliuose detalusis planas, R. Bekerytės IĮ, arch. R. Bekerytė, reg. Nr. 006293001491, 2013 m.; Žemės sklypų Lyros g. 5a, 5b, 7a, 7b Šiauliuose detalusis planas, K. Jurėno architektūros ir dizaino studija, arch. K. Jurėnas, reg. Nr. 006293001675, 2012 m.; Žemės sklypų Karaliaučiaus g. 41 ir Mažosios Lietuvos g. 30 Šiauliuose detalusis planas, UAB „Projektavimo centras“, arch. P. Petrauskaitė, reg. Nr. 006293001703, 2010 m.

36 Salduvės parko teritorijos detalusis planas, R. K. Kačinsko įmonė, reg. Nr. 006293001115, 2006 m. Dalies detaliojo plano galiojimas sustabdytas, 8 metus vyksta teisminiai ginčai. Dėl teisminių procesų nepatvirtintas Šiaulių m. kapinių Dausiškių k. Šiaulių raj. detalusis planas, R. K. Kačinsko įmonė, 2007 m.

klaruojamo siekio gerinti aplinką, turint tikslą pateisinti einamas pareigas (tai vadinama „plusų dėjimu“ arba „gaisrų gesinimu“). Šiandien įprasta praktika – planuojama teritorija, formuojami konkretūs sklypai, nustatomi privalomieji užstatymo rodikliai neturint konkrečių užstatymo poreikių, funkcijų ir apimčių. Ydinga praktika – tikslas suformuoti sklypą, nesprendžiant jo užstatymo integravimo į esamą arba projektuojamą urbanistinę struktūrą. Nėra visapusiško urbanistinių procesų suvokimo ir analizės. Praktiškai miesto planavimas vyksta tik juridiniame lygmenyje – formuojant sklypus.

Projektavimo užduotis. Miesto urbanistinę struktūrą veikiančių projektų užsakovas yra vienas – miesto savivaldybė. Iš tikrųjų užduotis formuluojama formaliais bendrais žodžiais ir tezėmis, dėstant savaime suprantamus dalykus (tarkim, sprendiniai turi būti optimalūs, kokybiški... arba: spręsti automobilių stovėjimo aikštelių, pėsčiųjų srautų ir t. t. problemas). Toks dokumento formalizavimas rodo siekį paslėpti užduoties rengėjų nekompetenciją arba nenorą atlikti darbą, dėl to prarandama galimybė objektyviai vertinti sprendinių kokybę. Užduoties formavimas yra urbanistinio proceso „Achilo kulnas“. Užduotis iš esmės lemia visą tolesnį procesą, o ją kokybiškai suformuoti yra būtina kompetencija ir ikiprojektinis darbas (analizė, stebėseną ir pan.). Miestui svarbūs objektai centriniame aikštėje statomi be jokios profesionalios diskusijos – architektūrinio konkurso ar kitokios geriausios užstatymo idėjos paieškos formos³⁷.

Rangovo parinkimas. Parinkti projekto rangovą – vienas svarbiausių šios dienos problemų, kalbant apie kompetencijos stoką. Viešieji pirkimai³⁸ nelemia kompetentingo rangovo parinkimo – laimi mažiausia kaina, kurią siūlantys subjektai neturi kompetencijos urbanistikos sri-

tyje, bet yra puikiai perpratę procedūrų mechanizmą. Minimaliai atliekami teritorijų planavimo lygmens projektai – suformuojami sklypai ir perkeliama miesto BP nurodyti užstatymo reglamentai. Kokybiški urbanistiniai sprendiniai nėra jų veiklos tikslas ir rezultatas. Išskirtinis kriterijus taikomas paskutiniuose viešuosiuose pirkimuose – per pastaruosius trejus metus būti padarius detalų atitinkamo planuojamos teritorijos dydžio planą. Rangovo kompetencija matuojama hektarais, o ne sprendinių kokybe.

Projektavimo kaina. Vienareikšmiškas viešųjų pirkimų procedūrų kriterijus išrinkti mažiausią kainą, paaukojant kokybę, iškreipia tikrąją profesinę konkurenciją, todėl kainą reikia traktuoti ne kaip priežastį, o kaip nagrinėjamo proceso destrukcijos rezultatą. Iš proceso pašalinus nekompetentingus rangovus, kuriems sudaroma galimybė minimaliomis sąnaudomis atlikti tik būtinas procedūras, ir nieko daugiau, keisis kainų balansas ir sprendinių kokybė.

Architektas-urbanistas. Atsižvelgiant į rangovo parinkimo procedūrų netobulumą ir Šiaulių praktiką, kai detaliųjų planų autorių sąrašė nėra architekto³⁹, galima teigti, kad, rengiant urbanistinius projektus, architektas-urbanistas nedalyvauja.

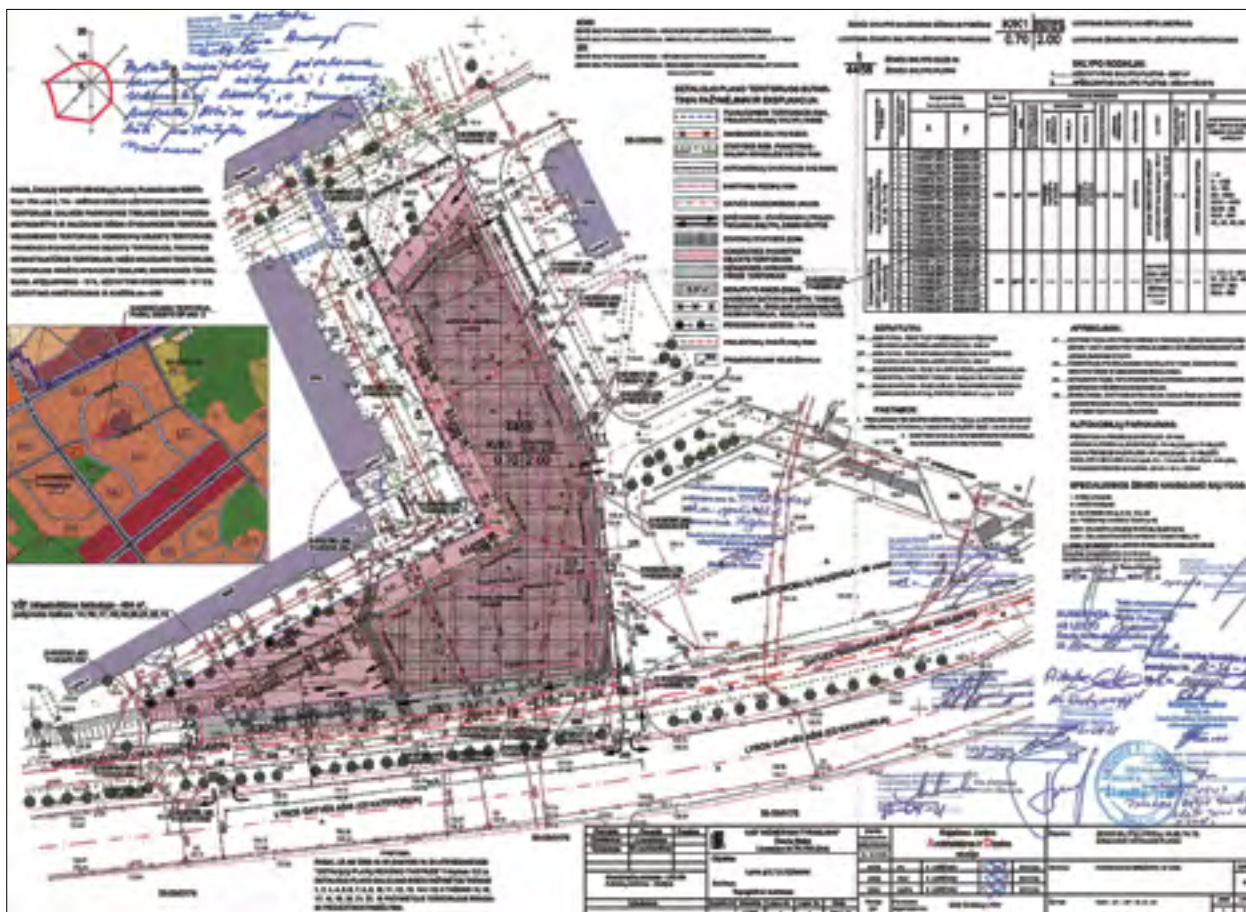
Sprendiniai. Erdviniai urbanistiniai sprendiniai projekte reglamentuojami painiais grafinais žymėjimais pagrindiniame brėžinyje, kurio didžiąją dalį užima tekstas ir derinimai (5 pav.). Erdvinio sprendinių vaizdavimo priemonė, maketai, sovietmečiu buvę privaloma, savaime suprantama sudedamąja urbanistinių projektų dalimi (6 pav.) šiandien tapo geranoriškumo arba profesionalumo ženkle (2–4 pav.). Urbanistinio projektavimo proceso esmė tapo formalios procedūros; jeigu tinkamai jos atliktos, projektas sėkmingai derinamas ir tvirtinamas. Praktiškai sprendinių ko-

37 Šiaulių vyskupijos kurija ir pastoracinis centras, UAB „Vakarinis fasadas“, architektai D. Jakubauskas, A. Vernys, R. Regesas, J. Regesienė, Š. Sabaliauskas, 2012 m.

38 Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas, 2005 m. gruodžio 22 d. Nr. X-471, Vilnius.

39 Šiaulių miesto kapinių Dausiškių kaime detalusis planas, UAB „Statybų strategija“, proj. vad. E. Grableskienė, 2013 m. Šiaulių raj. savivaldybės tarybos sprendimas Nr. T-212, 2013 09 19.

5. Žemės sklypų Lyros g. 5a, 5b, 7a, 7b Šiauliuose detalusis planas, arch. K. Jurėnas, 2012 m.

Detailed plan of Šiauliai land plots located in Lyros str. 5a, 5b, 7a, 7b, architect K. Jurėnas, 2012.

kybė nėra diskusijų objektas. Panaikinus Architektų tarybą, urbanistiniai sprendiniai yra pristatomi ir svarstomi projektus viešinant tik privalomai, dažniausiai nedalyvaujant specialistams ir asmenims, atsakingiems už miesto vystymą, arba diskusija perkeliama į politinį lygmenį, kai vyksta projektų tvirtinimas miesto taryboje. Miesto vyriausiajam architektui prašant, atskiri jau parengti ir suderinti projektai pristatomi aptarti Architektų sąjungoje⁴⁰. Taigi tik nurodomos pasekmės.

Sprendinių vertinimas. Sprendinius vertinti yra besąlygiškai būtina – tai lemia sprendinių kokybę ir visų procese dalyvaujančių pusių sutarimą. Šiandien įgy-

vendinamų urbanistinių sprendinių kokybė nediskutuojama ir profesionaliai nevertinama, dėl to urbanistiniai projektai tvirtinami miesto tarybos, atsižvelgiant tik į jų atitikimą procedūriniais reikalavimams. Tai yra viena iš svarbiausių priežasčių, lemiančių sprendinių kokybės prastėjimą.

Profesinis architektų cechas. Savo pobūdžiu Architektų sąjunga ir Architektų rūmai yra architektūrinių-urbanistinių procesų kokybės garantas. Iki tam tikro laiko buvo natūrali praktika, kai miesto valdžia klausė architektų nuomonės miestui aktualiais architektūriniais-urbanistiniais klausimais, su jais kalbėjosi ir diskutavo architektūrinių tarybų metu. Šiandien Šiauliuose nesant oficialiai įteisintų projektų kokybės

40 LAS Šiaulių skyriaus susirinkimo protokolas (2009 11 23).

6. Šiaulių centrinės dalies detaliojo plano projekto maketas, arch. A. Vyšniūnas, 1985 m.

Scale model of the detailed plan project of Šiauliai city central area, architect A. Vyšniūnas, 1985.

vertinimo procedūrų, galima teigti, kad architektai oficialioje diskusijoje dėl miesto architektūros ir urbanistikos nedalyvauja. Šiauliuose architektų sąjunga tapo įrankiu, kuris panaudojamas tik tada, kai gali padėti kokiai nors privačiai iniciatyvai.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Pastarųjų dviejų dešimtmečių urbanistinė Šiaulių raida rodo, kad urbanistinio proceso kokybė akivaizdžiai menkėja. Neaišku, kokie prioritetingi miesto plėtros tikslai, kokiomis priemonėmis juos galima pasiekti ir kas yra už tai atsakingas. Galima teigti, kad prarastas visavertis urbanistinis miesto projektavimo žanras.

2. Procedūros ir vietiniai grupių interesai laimi prieš bendramiestės reikšmės sprendinių svarbą, lemiančią visavertę miesto vystymo darną. Miestas kaip vientisa urbanistinė struktūra nebėra planavimo objektas, jo dalių projektavimas atiduodamas į privačias rankas.

3. Pagrindinė problema – architektų-urbanistų trūkumas ir kompetencijos stoka visose urbanistinio proceso grandyse ir etapuose. Lietuvos įstatymuose turėtų būti aiškiai įvardyta architektų-urbanistų svarba Lietuvos urbanizacijos procese, o jų kompetencija – apibrėžta.

4. Savivaldoje urbanistinis miesto struktūros planavimas ir kompetentingas sprendinių vertinimas turėtų būti įdiegtas kaip privaloma nuostata.

5. Būtina suvokti projektavimo užduoties ir darbo, reikalingo jai suformuoti, svarbą.

6. Miestiečių sąmoningumo ugdytas ir švietimas turi būti suvokiamas kaip besąlygiška nuostata norint pasiekti kokybišką rezultatą.

7. Būtina panaikinti mažiausios projektavimo kainos, kaip prioritetinės nuostatos, parenkant projekto rangovą, statusą.

8. Būtina keisti urbanistinio proceso sampratą ir terminologiją – tikslai, uždaviniai ir sprendiniai turi būti įvardijami konkrečiomis kategorijomis ir argumentuojami, atsisakant deklaratyvumo.

9. Bendrame urbanistinio proceso struktūros sandų ir pozicijų vertinimo lentelės vaizde (4 lent.) akivaizdžiai matyti teigiama urbanistinių procesų kitimo tendencija, pereinant iš pirmo etapo į antrą, ir neigiama tendencija, pereinant iš antro į trečią. Galima teigti, kad tendencijų kaitai didžiausią įtaką daro urbanistinių procesų valdymo ir administravimo politikos (urbanistinių procesų svarbos suvokimas, tikslų formavi-

mas) ir priemonių kaita (SĮ „Šiaulių planas“ įkūrimas ir panaikinimas, Architektų tarybos funkcionavimas) bei kintančių šių procesų įstatymų ydingumas (netobulumas) urbanistinių procesų atžvilgiu (nereglamentuojamas urbanistinių procesų ir jų rezultatų kokybės siekis).

10. Tokie urbanistinių procesų problemų aspektai, kaip vyriausiųjų miesto architektų kaita ir negebėjimas suformuluoti konkrečių tikslų ir uždavinių, užduočių formalizavimas, optimistinė miesto vystymo strategija, yra akivaizdi vietinių politikų ir valdininkų nekompetencijos problema. Tai gali būti sprendžiama įtraukiant į procesus kompetenciją turinčius profesionalus ir tikslingai keičiant urbanistinių procesų mieste administravimo politiką. Tačiau projekto rangovo parinkimas pagal mažiausią kainą, procedūrų akcentavimas neįtraukiant urbanistinių sprendinių kokybės klausimo, architektų-urbanistų nedalyvavimas procesuose, akivaizdžiai yra sisteminių problemų padariniai. Tai gali būti išspręsta tik valstybės mastu pripažinus urbanistikos diskurso krizę ir iš esmės keičiant urbanistinių procesų raidą visuose lygmenyse – nuo edukacijos iki politikos.

Gauta 2013-10-02

LITERATŪRA

- Daunora Zigmas J., „Architektūra, urbanistika, teritorijų planavimas: disciplinų sampratos ir tikslesnio sąvokų vartojimo link“, in: *Urbanistika ir architektūra*, 2000, 24 (2), p. 66–71.
- Daunora Zigmas J., „Tvarumo ir darnos veiksniai planuojant urbanistinę plėtrą“, in: *Urbanistika ir architektūra*, 2010, 34 (4), p. 208–215.
- Juškevičius Pranciškus, *Miestų planavimas*, Vilnius: Technika, 2003.
- Juškevičius Pranciškus, Gaučė Kristina, „Urbanistinio planavimo deformacijos“, in: *Urbanistika ir architektūra*, 2010, 34 (4), p. 195–207.
- Lietuvos respublikos teritorijų planavimo įstatymas*, [interaktyvus], [žiūrėta 2013 09 30], http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=331439.
- Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas*, [interaktyvus], [žiūrėta 2013 09 30], http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=268778.
- Miškinis Algimantas, *Lietuvos urbanistika: istorija, dabartis, ateitis*, Vilnius: Mintis, 1990.
- Miškinis Algimantas, Steponaitytė Nijolė, *Šiaulių miesto centrinės dalies vertybių charakteristika*, Kaunas: SAMTI, 1993.
- Pakalnis Mindaugas, „Tamsi teritorijų planavimo Lietuvoje realybė“, [interaktyvus], [žiūrėta 2013 09 30], <http://www.architektusajunga.lt/nuomones/tamsi-teritoriju-planavimo-lietuvoje-realybe>.
- Ramanauskas Evaldas, Dringelis Liucijus, „Žemės sklypų pertvarkymo patyrimas planuojant miestų teritorijas“, in: *Urbanistika ir architektūra*, 2011, 35 (4), p. 285–294.
- Šiaulių miesto prisikėlimo aikštė (aikštės sutvarkymo ir paminklo Tautos laisvės ir nepriklausomybės gynėjams idėjų kūrybinės dirbtuvės)*, Kaunas: Kitos knygos, 2010.
- Šešelgis Kazys, *Rajoninio planavimo ir urbanistikos pagrindai*, Vilnius: Mintis, 1975.
- Tarpdalykinės mokslinės konferencijos „Urbanistinės kaitos žemėlapiai: miestas, kultūra, visuomenė“ rezoliucija*, VDA Urbanistikos, architektūros ir dizaino institutas, [interaktyvus], [žiūrėta 2013 10 27], <http://www.vda.lt/index.php/pageid/2107>
- Urbanistinės kaitos žemėlapiai: miestas, kultūra, visuomenė*: Pranešimų tezių rinkinys, Vilnius: VDA leidykla, 2013.
- Vyšniūnas Algis, „Šiaulių ir Panevėžio paskutinio dešimtmečio architektūros retrospektyvinė apžvalga“, in: *Archiforma*, 2002, Nr. 4, p. 15–20.
- Vyšniūnas Algis, „Šiaulių miesto urbanistinė plėtra 1999–2003“, in: *Šiaulių krašto metraštis 1999–2002*, Šiauliai: Aušros muziejaus leidykla, 2003.
- Vyšniūnas Algis, „Fizinio erdvės formavimo problemos, rengiant Šiaulių miesto pagrindinės aikštės ir jos prieigų detalų planą“, in: *Urbanistika ir architektūra*, 2000, 24 (4), p. 163–170.
- Vyšniūnas Algis, „Šiaulių miesto centrinė dalis ar urbanistikos paveldo saugotinos teritorijos“, in: *Urbanistika ir architektūra*, 2010, 34 (4), p. 181–194.
- Vyšniūnas Algis, „Kas yra architektas? Kūrėjas, proceso organizatorius, administratorius?“, in: *Archiforma*, 2013, Nr. 1/2.
- Vyšniūnas Algis, „Architektūra ir urbanistika – oficialus diskursas. Sankirtos, paralelės, priešpriešos“, [interaktyvus], [žiūrėta 2013 10 27], <http://www.architektusajunga.lt/nuomones/architektura-ir-urbanistika-oficialus-diskursas-sankirtos-paraleles-priespriesos>.

URBANISTICS IN THE CITY OF ŠIAULIAI – ILLUSION OR REALITY?

Vytenis Rudokas

SUMMARY

KEYWORDS: urban processes, planning and urbanistics, architect-urban planner, planning task, valuation of solutions.

The aim of this article is to review the urban processes which took place in Šiauliai city in 1991–2013, to reveal the characteristic traits and the problems of development of these processes, to note the possible reasons and to provide recommendations to solve these problems. The urban development of Šiauliai city can be divided into three stages, identified by the changes in the planning law, the formation of planning structures and other criteria. The facts gleaned from the researched period are provided in the article and the experience gained by participating directly in the processes is analyzed and evaluated using a comparative method. Analysis and evaluation were executed employing a certain method: the main participants of urban processes were pointed out, the planning and designing task, the devices used in the processes examined, and the professional qualities and works of the participants were analyzed. The consequences of the processes – the positive or negative impact on the quality of the results of the whole urbanistic process as opposed to just the contents of the process were evaluated. The entity of factors which produced quality results of the certain processes and stimulated positive changes were evaluated as positive. The table depicts graphic valuation degrees – neutral, positive and negative. The breaking points noted in the places

of change in the valuation degree – positive or negative change. This way, the negative tendencies in the changes of processes are identified in the table. The evident decline in the quality of urban processes was noted. The profit seeking local businesses are winning against the decisions that are important to the public interest. The prevalent feature of these problems is the lack of competence in all the stages and parts of the urban process. The development of the city is influenced mostly by the changes in the policies and means of managing and administrating the urban processes and also by the changing and rather unclear laws concerning urban processes. The problem of local politicians' and public servants' lack of competence could be solved by changing the policies of administrating the urban processes. Therefore, the choosing of the building company according to the lowest price, concentrating on procedures only while ignoring the question of the quality of urban solutions and the removal of architects-urban planners from the process of city planning are the consequences of persistent systematic problems. This could be solved only by acknowledging on a government level the crisis of urbanistic discourse and by changing the development of urban processes in essence, on all levels, starting with education and policies.